

NAPUŠTANJE NAKON POTVRDE: POJAVA I UZROCI

Perspektiva nade i zalaganja

DOMENICO CRAVERO

Parrocchia Santa Maria, Via Don Gnocchi, 2
10136 Settimo Torinese (Torino), Italija

Primljeno:
24. 11. 2009.

Stručni
članak

UDK
265.2

Sažetak

Mnogi mladi, upravo nakon što su primili sakrament potvrde, zanemaruju euharistijsko slavlje i župnu zajednicu. Pitajući se o razlozima takva postupka, autor opisuje osnovna obilježja današnje mladeži. Činjenica je da u spomenutom slučaju nije prvenstveno riječ o napuštanju nego o nenalaženju onoga što današnju mladež privlači i zanima. Mladi zapravo ne napuštaju Crkvu i vjeru, nego »dosadnu« vjeru i liturgiju. Prisjetimo se, u svijetu u kojem živimo posvuda vlada tržišno natjecanje. To se na određeni način može reći i kada je posrijedi odnos svjetovnoga i crkvenoga. Suvremeni oblici svjetovne zabave u mnogim pojedinostima pokazuju sličnost s crkvenim, liturgijskim događanjima. Mladima koji su primili sakrament potvrde valja omogući da i u svojoj župi i na liturgijskim slavljinama dožive odgovarajući performans. Vjera, koja nas uči razboritosti, pokazuje da je to, shvaćeno sukladno istinskom pastoralu i liturgiji, moguće. Novopotvrđeničko zanemarivanje župne zajednice i liturgijskih okupljanja, poglavito euharistijskog slavlja, ne znači da su mladi odlučili potpuno napustiti kršćansku zajednicu i vjeru. Njima treba pomoći da u liturgijskim i župnim okupljanjima i djelatnostima pronađu sebe i svoju osobnu radost i zanimanje. U tome je nužna suradnja župne i šire crkvene zajednice, roditelja i krizmanika.

Ključne riječi: sakrament potvrde, krizmanik, mladi i crkvena zajednica

1. VRIJEME NAPUŠTANJA

Napuštanje poslije sakramenta potvrde postalo je opća pojava u župnom pastoralu. Letimičan pogled na internet i potraga na internetskoj tražilici jasno pokazuju kako se govori o potvrđi. Odgovori na 39 100 internetskih stranica na tražilici Google ukazuju na poteškoće i proširuju uglavnom neutješno i obeshrabrujuće vrednovanje. Potvrda bi trebala označava-

ti zrelost i svijest. Nasuprot tome, u razmišljanjima objavljenima na internetu – čita se poput pripjevnog psalma – vrijeme nakon primitka sakramenta potvrde postaje razdoblje prestanka prakticiranja vjere.

Lepeza mogućih uzroka koji se spominju ukazuje uglavnom na to da razdob-

* Naslov izvornika: *L'abbandono del dopo cresima: fenomeno e cause. Una prospettiva di speranza e di impegno*, u: »Catechesi« 78(2008-2009)5, 9-26.

lje poslije primanja sakramenta potvrde upozorava na neuspjeh prethodne kateheze. To je katastrofalan rezultat uvođenja u kršćanstvo. Roditelji su se pritajili i nezainteresirani su. Uzrok krize je odabir katehetske poduke samo zato da se prime sakramenti.

Slušajući neke opise pastoralu i zadržavajući se na pojedinim razmišljanjima današnjih adolescenata, čovjek se pita je li danas još uopće moguće današnjim mladima pripovijedati evanđelje. Čini se da je između društvenog govorkanja i pastoralnog jadikovanja došlo do nesvjesnog usklađivanja koje teži prema nazadovanju. Različiti izvještaji, brojne rasprave, misli vodilje i zanimanje onih koji se bave pitanjima današnje mladeži uvelike govore o problemima, tegobama i poteškoćama. Iskazuje se zabrinutost zbog nezalaganja, pomanjkanja stege, bulizma, drogiranja i sličnih problema. Pastoralni radnici u svojoj se zabrinutosti uglavnom usredotočuju na zanemarivanje prakticiranja vjere te na slabu spremnost djece i adolescenata na prihvatanje njenih prijedloga.

Preadolescencija i adolescencija su dobne skupine koje zasigurno predstavljaju izazov današnjem pastoralu i evangelizaciji. Oni su kamen kušnje za sposobnost kršćanskih obitelji i zajednica u njihovu nastojanju prenošenja vjere djeci. Oni ujedno pokazuju koliko je stvarna i djelotvorna misijska usredotočenost te izbor župâ i crkvenih pokreta.

Zapravo se tek polazeći od adolescent-ske dobi može stvarno govoriti o osobnom prijanjanju uz vjeru koja se shvaća kao projekt života, vjeru koja je postala životni izbor, a ne puka roditeljska predaja.

Kao što je (pa i na demografskoj razini) pomanjkanje društveno-kulturalnog doprinosa mladih istinski gubitak za društvo, tako i mukotrpn pristup ado-

lescentima te dječje zanemarivanje prakticiranja vjere nakon slavljenja sakramenta predstavljaju teško osiromašenje pastora i očit znak misijskog izbora koji još nije dostatno uvjerljiv i proveden u praksi. Adolescenti naime ukazuju na novost razvoja društva i na ono što je izvan zaštićenih granica obitelji i zajednica.

Ne može se zanijekati da zajednice ulažu mnogo energije u skrb za nove naraštaje (kateheza, pastoral mladih, oratoriji, dječje ljeto...), ali se jednako tako može ustanoviti da postignuti plodovi pastoralnih napora nisu razmjerni uloženu trudu. Toga valja biti svjestan. Treba se ujedno upitati i koji su tomu razlozi.

Talijanska je crkva kroz prisustvo kateheta animatora i svećenika nastojala biti uz djevojčice i dječake u razdoblju njihovih promjena. Kako bi djecu učinila svjesnijom, postupno je pomicala dob primanja potvrde. Tako se primanje sakramenta potvrde željelo uskladiti s početkom adolescencije. Međutim, uloga sakramenta nije slavljenje prijelaza iz jedne životne dobi u drugu, nije ni »obred uvođenja« u društvo, kao što ni prva pričest nije slavljenje djetinjstva. Jasno, to je jedan od sakramenata uvođenja u kršćanstvo. O njemu se vjerojatno pogrešno misli ili se pogrešno analizira i razmatra. Sve to priječi formuliranje prijedloga pastoralu mladih koji dopire do svijeta adolescenata.

Smjernice sadržane u dokumentu *Obnova kateheze* (RdC)¹ i pastoralni plan *Evangelizacija i sakramenti* već su prije više godina pozvali Talijansku crkvu da promiče evangelizaciju koju valja razlikovati od kateheze i koja katehezi treba prethoditi. Valja pokušati svrnuti veću pozornost u tom

¹ Riječ je o talijanskom nacionalnom katehetskom direktoriju objavljenom 1970. god. Usp. *Il rinnovamento della catechesi*, Roma, 1970. (nap. prev.)

smjeru kako bi se sveobuhvatno prihvatila stvarnost, izbjeglo oblikovanje jasnih prosudbi koje nisu utječne te uočili oni znakovi vremena koji u razvoju društva otvaraju nove, neograničene i očaravajuće puteve.

2. VJERA KOJA VOLI ŽIVOT

Odnos između vjere i života je temelj sveukupne obnove kateheze. Prema tome, nemoguće je dokinuti »raskorak između vjere koju ispovijedaju i svagdašnjeg života, [što] valja ubrojiti među teže zablude našega vremena« (*Gaudium et Spes* 43) ako se ozbiljno ne vodi računa o »subjektima« kateheze (usp. RdC).

Kako bi se shvatili razlozi »napuštanja« nakon potvrde i uočili novi putevi evangelizacije, nužno je pažljivo promotriti obilježja današnje preadolescencije i adolescencije.

U adolescenciji se događa korjenita unutarpsihička i relacijska preobrazba koja vodi prema odvajanju (od djetinjstva i od roditelja) i prema uključivanju (u zreli osobni identitet i u društvo odraslih).

U tom mukotrpnom i očaravajućem prijelazu postoje dvije bitne novosti koje kateheza treba uočiti: adolescentovo novo tijelo s njegovim životnim težnjama koje otada zahtijevaju svakodnevnu pozornost njegova života i razvoj razuma sposobnog za novo shvaćanje svijeta. Stoga adolescent obično postaje prekomjerno kritična osoba koja npr. ne podnosi raskorak između onoga što se kaže i onoga što se čini.

To je svestremensko putovanje koje svaki naraštaj proživljava i slavi. Međutim, to se putovanje danas odvija u korjenito izmijenjenom svijetu koji više ne zna zajednički slaviti ulazak u svijet odraslih ili ga neovlašteno prisvaja, uklanjajući dobne razlike. Preadolescenti i adolescenti danas proživljavaju duboke kulturalne promjene u koje su gotovo nesvjesno uronjeni.

Ono što danas život čini privlačnim jest preobilje, prekomjerne mogućnosti što ih čovjeku stavljaju na raspolaganje znanstveni i tehnološki napredak te pluralizam mišljenja. Sve to uvelike postoji u izobilju ponuda, što se nekoć nije moglo ni zamisliti. Stoga središnje mjesto u mislima i u mentalitetu današnjeg čovjeka zauzima mogućnost, dok je to mjesto nekoć imao pojam prirode. Mogućnost je ono što svatko sanja da može postići koristeći se vlastitom slobodom izbora; priroda je pak sve što je dano kao nepromjenjivo i određeno. Upravo napušteni svijet imao je npr. smisao autoriteta, podrazumijevao je podučavanje kao prenošenje istine. Društvo je sada opisano kao nešto složeno: njegov je model supermarket (izobilje sve do rasipništva), njegova je metafora daljinski upravljač (moći izabrati, prijeći iz jednog iskustva u drugo, ne ostati predugo na istome mjestu). Čini se da je sve to podložno općem trgovačkom mjerilu, kao da na svakom području vrijede pravila marketinga: usredotočujemo se na dobra, a ne na istinu. Prisiljeni smo birati između brojnih mogućnosti, pitamo se koje su prednosti. Svaki se put pitamo: »Čemu to služi?« Prisiljeni smo »razmišljati«, razmatrati svaku stvar i o svemu raspravljati. Mogućnost se shvaća kao nešto konkretno i neposredno, ali istovremeno i životno jer je to ono što životu daje ljepotu i čini ga ugodnim.

Adolescenti žive u svijetu prekomjernih mogućnosti: za njih je svako iskustvo ponovljivo, a svaka prigoda ugodna. Tijelo smatraju »plastičnim«, tj. predmetom s kojim se može postupati prema vlastitoj želji.

U individualističkom i materijalističkom društvu, gdje potrošnja (napose emocionalna) vrijedi više od veza, najneposrednija i konkretna određenja utopije adolescentskog sna raspršuju se i oslobađaju svake obveze projekta i budućnosti, nade. Ta

lijepa dob shvaća se prema tome u vrlo konkretnom i materijalnom smislu: postaje prijeka potreba nadohvat ruke, nešto što valja odmah ostvariti a da pritom uopće nije važno kako se to postiže. *Sreća* (koja je ujedno i najdublje središte evanđeoske poruke) poistovjećuje se s neposrednim zadovoljstvom i trenutnom nagradom. Budući da trenutak ne može biti neprolazan, jedini način da ga se uhvati i iskustveno doživi jest jačina trenutnog emocionalnog doživljavanja i njegove uzbudljivosti.

Potreba za trajnim poticajem kao dokaz vrijednosti iskustva sažeto je izražena glagolom »*zabavljati se*«, koji mladi stalno rabe radi označavanja ne toliko »razonode« koliko emocionalne kakvoće onoga što čine. Stoga se i duhovni sastanak ili trenutak molitve koji imaju dobar uspjeh opisuju kao »zabavni«.

Druga mogućnost koja se pojavljuje umjesto zabave jest dosada koja je oličenje pomanjkanja »užitka« doživljenog trenutka, a stoga i gubitka smisla. Dosada je istovremeno i pobuna razuma (živahnog adolescentskog razuma) protiv ispraznosti neposrednog individualističkog zadovoljavanja, kao što je i tuga (»kriza«) nedvosmislen znak nedostatnosti i dubokog razočaranja.

Zašto bi danas mlad čovjek trebao izabrati Gospodina Isusa među mnoštvom lakših ponuda, usred međusobno toliko različitih i suprotstavljenih oblika razonode i poziva?

Mnoge mlade ne zanimaju ili ih smatraju besmislenim i sadržaj kršćanskog navještaja i Isusovu povijest, kao i mogućnost da se njegov život, poruka i uskrsnuće prikažu kao uvjerljivi. Mnogi mladi vide da se bez vjere također živi i čini se da im to ne predstavlja problem. Adolescentima je teško odabrati, ne uspijevaju se lako odlučiti između onoga što se razlikuje po kulturi ili po religiji. Teško im je izabrati i

prihvatiti sveobuhvatne odabire (kao što se nužno predstavlja vjera), dok su naprotiv mnogo spremniji za privremene odabire. Velikodušni su, ali im je često teško i neshvatljivo ono što obvezuje »zauvijek«. Doživljavaju iskustvo istine kao nešto neposredno, kao »ono što me sada zanima i što me se sada tiče«.

Međutim, podaci znanstvenih istraživanja ne pokazuju da su današnji mladi kritični prema religiji. Odgovarajući na pitanja u vrlo brojnim istraživanjima, oni i dalje tvrde da su vjernici ili katolici čak i onda kad više ne prakticiraju svoju vjeru.

Adolescenti ne prigovaraju vjeri, a napose ne liturgijskim slavljenjima, da su to otuđujuća iskustva. Oni naprosto tvrde da su to *dosadna* iskustva, iskustva koja ne diraju srce (i tijelo) i ne pobuđuju osjećaje. Slično je tome kad prestanu pohađati oratorij ili župne skupine jer se više ne »zabavljaju«.

Upravo u tom smjeru valja otkrivati probleme »napuštanja«. Za vrijeme katehetske pripreme na primanje sakramenta potvrde čuli su navještaj velikih istina: sakrament će utisnuti »znak«, neizbrisivo obilježje. Darovi Duha su snaga i razum, znanje i mudrost..., a dan silaska Duha Svetoga očitovao se po izuzetnim događajima i tako se uvijek događa u njegovoj Crkvi. Međutim, čini se da se, kad dođe dan njihova primanja sakramenta potvrde, ništa od svega toga ne ostvaruje. Doći u crkvu i čuti uzvišene i očaravajuće riječi, a zatim ne ustanoviti ništa (u obliku koji današnji adolescent može shvatiti) izaziva unutarnje razočaranje.

Vjera nije »zanijekana«, nego je, recimo to tako, izdvojena u područje »ozbiljnih« životnih stvari (kao što su politika, škola itd.). To su također važne ali »predaleke« vrijednosti, koje ne mogu izdržati sučeljavanje s »prijekim potrebama« koje ovdje i sada zahvaćaju i tiču se mladog čovjeka,

kao što su prijateljstvo, sport, glazba, druženje s vršnjacima. Ukratko, sa svim onim što za preadolescenta u konačnici znači »zabavu«. Osim toga, danas se mladenačka dob produžuje na neodređeno vrijeme: za »ozbiljne« stvari bit će još uvijek mnogo vremena.

Današnji adolescenti žive u simboličkom i kozmopolitski širokom obzoru slika, glazbe i riječi. Odrasli u obiteljima visokog emocionalnog naboja sklonih izdvajanju i usredotočenih na ulogu majke koja je posebno uključena u odgoj djece, novi naraštaji razvijaju emocionalno bogatije i burnije iskustvo. »Osjećati« i »probati« sve su važnija iskustva koja postaju mjerilo učinjenog odabira. Vrednote se mogu shvatiti i prihvatiti jedino kad postanu snažna emocionalna iskustva.

Adolescentsko odustajanje od sudjelovanja u crkvenom životu je prema tome očita posljedica neprikladnosti crkvenih zajednica u priopćavanju vjere.

3. RAZOČARANJE »DOSADNE« VJERE

»Dosadna« vjera je teška nepravda učinjena evanđelju, to je njegovo istinsko nerazumijevanje. Ne prestaje li zbog toga kršćanstvo, koje za sebe tvrdi da je nastalo od »dobre vijesti«, biti Radosna vijest? Nije li Gospodin Isus došao da bi donio radosni odgovor više negoli sveukupan nauk? Zar nije smatrao da je tjelesno zdravlje znak Kraljevstva? Nije li njegova radost konkretna i povijesna, budući da Kraljevstvo započinje već ovdje? Nije li se Sin Božji utjelovio?

Upravo je to bilo iskustvo prvih učenika: izbliza su slijedili Učitelja, svakodnevno su živjeli s njim međusobno dijeleći životne prilike i neprilike do te mjere te su, puni čuđenja i divljenja, svojom rukom dodirnuli božanske obrise u njihovoj čovječnosti, kao onoga dana kad se on preob-

razio pred njima: »Lijepo nam je ovdje!« Njegov život, koji je sigurno bio dobar i pravedan jer je bio poslušao Ocu, ali i lijep i radostan, uvjerio ih je i obratio. Njegov život nije bio »stereotipan«, nego je bio »vatra« donesena na zemlju u iščekivanju da se rasplamsa i sve preoblikuje.

Posljedično tome, kerigma je uvjereno i uvjerljivo priopćavanje svijetu da je Isus spasenje. On je potpuno ostvarenje najistinskih i najdubljih iščekivanja, potpuna sreća, smisao života, oslobođenje od smrti (oslobođenje od dosade). »Slava Božja je živi čovjek« moglo se reći već otpočetka, pomoću sažete i jasne formule: onaj tko zna živjeti u punini, potvrda je novosti evanđelja, koje je pak najdjelotvornija pomoć da bismo živjeli sretno. Životnost koju Krist nudi poziva na širenje obzora, na oslobađanje od uvjetovanosti društva, na puno ostvarivanje karakteristične potrebe za »prijestupom« (shvaćenim kao »napredovanje«) adolescenata, jer u potpunosti odgovara snu te lijepe dobi i zahtjevima njihova novog razuma.

Evanđelje je prema tome na strani želje današnjih mladih za životom. Njegova se poruka uostalom može prevesti i u etički i u estetski kodeks: ljepota i istina upućuju jedna na drugu i međusobno se nadopunjuju.

Korjenite promjene današnjega svijeta dubinski određuju i prenošenje istine i poimanje ljepote.

U medijatičkom društvu mijenja se i način shvaćanja riječi: komunicirati sve više znači učinkovito prenositi emocije u nekom kontekstu. Uspješna komunikacija poistovjećuje se s razmjenom vibracija. U takvoj komunikaciji postaje važan govor koji proizvodi učinak i stvara određeno ozračje: zvuk glasa, govor slika i usporedbi, govor očiju i svjetla, glazbe i pjesme, kakvoću zvuka, oblika i boja, ritma i po-

kreta. Stoga se vjeru koja se previše temelji na podučavanju danas više ne može predlagati ako ne postaje iskustvo, pa i emocionalno, sa svim opasnostima koje to uključuje.

Stoga mladi ljudi danas ne traže toliko snažne razloge istine kako bi se obratili Bogu, koliko stvarna i vjerodostojna iskustva kako bi otkrili Boga kao ljubav i tražili ga iznova svakoga dana (kao što uostalom uči i kršćanska molitva). Kulturalni izazov ne sastoji se više u sposobnosti davanja bitnih motivacija za dosljedno zalaganje u prakticiranju vjere, nego u nudi djelotvornih poticaja u svakodnevnom oživljavanju želje, iščekivanju Boga. Najprikladniji govor za njegovanje religioznog iščekivanja više nisu apstraktni pojmovi, pa ni poziv na dužnost, nego iskustva susreta, autentičnosti, izražavanja samoga sebe, iskustva koja daju smisao i ostavljaju prostor za otajstvo. Taj izazovni vid zapravo nudi nove mogućnosti prihvaćanja evanđelja i omogućuje iskustvo nepoznatih dimenzija neprolazne istine Riječi.

Uostalom, ni Isus nije rabio logički govor da bi pripovijedao o Bogu. Štoviše, koristio je usporedbe i metafore. Činio je to vrlo djelotvorno ne samo riječima nego i djelima. Bila je to riječ koja je doticala i tijelo te ga na kraju i ozdravljala.

Ono što je sekularizacija proizvela nije toliko naglašavano načelo »neposrednog zadovoljenja«, kao da je djelovanje simbola i obreda (i religioznog hoda) mračno i žalosno dok je materijalni život potpuno lagan i veseo. Onaj tko korača putem vjere, također doživljava emociju punu živosti koja se ne zove zadovoljstvo nego »stanje milosti« (npr. u obliku unutarnjeg uzbuđenja u liturgijskom slavlju, uživanja zbog Božje blizine, opuštenosti i smirenosti u molitvi, dubokog mira, kakvoće života življenog u ljubavi...), što se može uočiti i

provjeriti u iskustvu radosti, koje se ne shvaća kao rezultat nagona (ili učinak izvršenoga) nego kao unutarnje stanje.

Čini se da upravo taj temeljni zahtjev vjere nedostaje u slavlju sakramenta potvrde (i u slavlju općenito).

Na Pedeseticu je Duh poveo učenike na trg, preoblikovao ih je iznutra tako da im je i vanjšina bila duboko dirnuta te se činilo da su »pijani« i izvan sebe.

Mladi koji imaju slobodan i opušten odnos prema svome tijelu i znaju vrlo djelotvorno komunicirati na svoj način, kad dođu u crkvu i sudjeluju u liturgijskom slavlju izgledaju zbunjeni, gotovo kao da im je neugodno, kao da ne znaju kamo bi sa svojim tijelom. Paradoks zbunjena tijela tako izravno otkriva stvarne poteškoće susreta i komuniciranja župnog pastora sa svijetom mladih. Osim toga, adolescent više ne prihvaća određene oblike religioznog prakticiranja ili molitvene obrasce ako su nametnuti, jer se usmjerava prema subjektivnijoj i osobnijoj religioznosti.

Danas ne nedostaje traženja istinske duhovnosti. Međutim, ono što mladi traže jesu prirodniji ili jednostavniji oblici religioznosti koje pak podržavaju djelotvorniji emocionalni simboli.

4. TRŽIŠNO NATJECANJE I NJEGOVI RELIGIOZNI NADOMJESCI

Kako bi se ušlo u novi svijet današnjih mladih, potrebno je uzeti u obzir činjenicu koja temeljito obilježava društvo, a to je ekonomsko okruženje natjecanja i dobiti, ideologija blagostanja i nove tehnološke mogućnosti komuniciranja (televizija i ostali mediji). Komercijalni pritisak uporno se usredotočuje na preadolescente jer se oni smatraju novim klijentima koje valja osvojiti i učiniti vjernim kupcima u tržišnom svijetu koji je sve podložniji natjecanju. Ono što mlade čini pasivnim i

beovoljnim zapravo je nužnost prilagođavanja društvenim pritiscima u razvojnoj dobi u kojoj se tek oblikuju mogućnosti za kritiku i neovisnost.

U potrošačkom i materijalističkom društvu kao što je današnje, izbor na religioznom području vrlo je raznolik i bez posebnih posljedica. Stadioni, diskoteke, gimnastičke dvorane, veliki trgovački centri itd. potiču običaj potrošnje, stvaraju određena pravila za nju i promiču je pomoću postupaka koji često podsjećaju na religiozne obrede. Mnogi ljudi doživljavaju sport kao nov društveni obred. Koncerti, susreti, masovne priredbe izazivaju ritualizirano društveno uzbuđenje. Poistovjećivanje sa sportašima, filmskim glumcima i estradnim zvijezdama oduševljava i privlači te kod mnogih ljudi (ne samo adolescenata) stvara zanos koji zamjenjuje zanimanje za važna društvena pitanja i njihovu budućnost te zanimanje za sudjelovanje u njihovu rješavanju, tako da neki svoj osobni spas vide u poistovjećivanju s osobama s estrade. Moda, ples, masovne priredbe – koji su ritualni oblici – imaju sve veći uspjeh, jednak vrijednosti koje napredna društva pripisuju emocionalnim proizvodima, ludičkim izričajima, uzbuđenju društvenosti. U svakoj od tih manifestacija masovno, aktivno i s uvjerenjem sudjeluju i adolescenti. »Religiozna« ritualnost ne nestaje, ali se skriva u širenju svojih surogata.

Pastoral djece i adolescenata mora se mjeriti s industrijom zabave, svjestan njezina nezaustavljiva uspjeha i neprekidna razvoja. Često ostaje neutješan i razočaran »na prozoru«.

Imperativ emocionalnog istraživanja, prvenstvenost izražavanja samoga sebe nad razmišljanjem i stavom ujedno je i važan izazov koji valja uočiti kako bi se moglo ponuditi iskustvo vjere koje sadrži sav čar

ljepote i istine u obliku koji je svima pristupačan.

Upravo ondje gdje se putevi čine najneprohodnijima uvijek se mogu otkriti goleme osjećajnost i otvaranje, izazvani istim kulturalnim pretpostavkama koje uzrokuju i poteškoće. Konzumerizam skreće pozornost s velikih pitanja o smislu i banalizira ih, no ta je pitanja nemoguće potpuno i zauvijek potisnuti. Čovjek nema samo materijalne potrebe: ne uspijeva doživjeti dobro i pozitivno iskustvo postojanja ako sebi ne postavlja pitanja i ako ne traži odgovore kako bi sredio svoja iskustva i suvislo tumačio svijet u skladu s određenim smislenim načelom.

Bog, kojemu nije nepoznato osjetljivo tijelo mladoga čovjeka, nego ga potiče na izgaranje u Duhu, pali svjetlo i za osjećaje, jer ne želi da budu ugašeni (prema tome u smjeru inkarnacije teži liturgijski himan), zagrijava i razrješuje ono što je uspravno i otuđeno, obnavlja ono što je razoreno i bez želje.

Shvaćanje darova Duha pretpostavlja komunikacijske događaje koji mogu dirnuti dušu, prenositi emocije otajstva na koje upućuju, pozivati na pogled prema nutrini, pomoću govora o onome što je lijepo i što pomaže da se čovjek dobro osjeća.

Nije riječ o tome da se neutješni zaustavimo zbog Božje odsutnosti u nezainteresiranom svijetu, nego dapače o tome da prihvatimo raspravu o nedjelotvornim načinima predstavljanja Isusa i govora o njemu.

Uspjeh komercijalnih rituala (diskoteka, stadiona, dvorana, proslave Halloweena i sličnoga) nije zamjena za obrede slavljenja vjere, nego samo nadomjestak kad ti obredi izgube svoju draž, a sakramenti se ne žive u dvostrukoj vjernosti božanskom i ljudskom. Religiozni obredi koji se slave na ispravan način, nisu dosadni. Naprotiv, oni su pokret, glazba, slavlje, snaga i širo-

ko razvijanje čuvstava i osjećaja. »Uspavljajuća« slavlja (»mlaka« u rječniku adolescenata) predstavljaju naprotiv nepodnošljivo razočaranje koje udaljuje mlade.

5. OD »ZABAVE« PREMA SLAVLJU

Obredi se nikako ne mogu izbrisati iz ljudskog iskustva. Mogu se međutim krivo tumačiti. Mogu doživjeti divljačko nazadovanje, kao što se često događa adolescentima u diskotekama, odraslima na sportskim terenima ili obiteljima u velikim trgovačkim centrima. Društva koja su sklonija racionaliziranju u većoj mjeri traže i očaranost i mistiku. To je znak velikog povratka mitskom govoru. (Kao sveopći primjer može se spomenuti multimedijalni uspjeh Harrya Pottera, koji ne privlači samo djecu nego i adolescente!)

Diskoteke i stadioni, trgovački i fitness centri, gostionice i kafići javljaju se kao veliki hramovi kolektivne rasonode i uzbuđenja, a često i kao nadomjestak za religiozne obrede. Uočava se potreba za oslobađajućim iskustvima i snažnim doživljajima kako bi se životu udahnuo nov poticaj. Stoga bi kod adolescenata trebalo očekivati narav predodređenu za ritualnost, budući da kod njih izražavanje tijelom dostiže vrhunac spontanosti i najveću energiju. U religioznim obredima ponajviše se događa, kao što sam već spomenuo, upravo suprotno: otuđenost i zbunjenost.

Da bi ljudska ritualnost postala religiozni obred, ona zahtijeva istinsko uvođenje i djelotvorno potpomaganje kulture ljudskog okruženja. Prema tome, da bi se ušlo u religioznu ritualnost, potrebno je istinsko uvođenje, prijelaz preko praga koji uvodi u novi svijet. U religioznim slavljkima se ne govori, ne pjeva se, prisutni se ne miču i ne izražavaju kao što to čine u drugim sredinama. Da bi se mogla proizvesti čuvstvena i simbolička izražajnost,

valja je poticati i usmjeravati pomoću žive liturgije koja podrazumijeva sudjelovanje, u prakticirajućoj zajednici koja zna spojiti sadržaj vjere s čuvstvenim iskustvom koje iz nje proizlazi.

Slavljenje sakramenata uvijek pretpostavlja vjeru. Liturgija je izvor i vrhunac kršćanskoga života, ali ne može zamijeniti kerigmu, jer u protivnom postoji opasnost da postane puko traženje emocija. Prihvaćanje vjere uvijek se očituje pomoću simbola, kretnji i obreda koji prevode i izriču istinu i smisao vjere koja se ispovijeda.

Obnovljena liturgija u kojoj se sudjeluje i koja je utemeljena na tradiciji ali i pozorno prati razvoj društva i kulture, pretpostavlja nov stil kršćanske zajednice, sposobniji za prihvaćanje osoba i za njihovo poimanje polazeći od njihova života. U tim je iskustvima nepojmljivo slavlje bez sudjelovanja jer navještaj, obrednost i sakramenti uključuju život i oslobađaju tijelo i njegovo izražavanje.

U liturgijskom slavlju mladi vjernici mogu prepoznati blisku povezanost istina koje su naučili u katehetskoj poduci s njihovim vlastitim težnjama i najdubljim potrebama. Oni uče (uz odgovarajuću pratnju) unositi u molitvu svoju specifičnu osjetljivost koja je u mnogočemu različita od osjetljivosti odraslih. Svojim iskustvom animiraju slavlje i ne boje se javno slaviti svoju vjeru. Zalažu se u svakodnevnoj molitvi i ustrajno sudjeluju u nedjeljnoj euharistiji.

Pastoral koji vodi računa o osobama, koji je misijski ustrojen, ne teži samo za tim da mladi prisustvuju misi, nego želi da svoju vjeru iskazuju i u životnom svjedočenju, sretni što sudjeluju svim svojim bićem: osjećajima, osjetilima, razumom i tijelom. Djeca i mladi, odrasli i stari imaju vlastitu specifičnu osjećajnost prema obredima, simbolima, kretnjama i slavljkima –

koja je od njih često različita, a ponekad im je i suprotna. Međutim, kad simboli ne dotiču »srce« (ne postaju emocionalni doživljaj), vjera se teško može životno izraziti.

Apstraktna (dosadna) obrednost, bez intimnog sudjelovanja i spontanosti, obrednost koja niječe emocionalno doživljavanje, može imati samo loše rezultate kad je posrijedi i prihvaćanje adolescenata i njihov osobni rast. Zbunjeno tijelo u crkvi zabrinjavajući je znak individualističke perspektive pomoću koje se pripremamo za slavlje i smetenosti u komuniciranju vjere. To je izraz teškog uravnoteženja između vanjštine i nutrine.

Zašto se dakle nedjeljna liturgijska slavlja, vjerna svom istinskom smislu i svojoj tradiciji, ne mogu njegovati tako da hvaljenje Boga, žrtva križa, spomen Gospodine smrti i uskrsnuća uzmognu dodirnuti i adolescentovo tijelo, pomaknuti ga i učiniti da zatreperi, da ustane, hoda ili sjedi u skladu s emocionalnim doživljajem onoga tko je prisutan i sudjeluje u događaju koji ga potpuno uključuje?

Neka glazbena djela i, nadasve, ritmička i tekstualna rješenja koja su nam danas na raspolaganju ohrabruju traženje mogućih ozbiljnih i djelotvornih rješenja kako bi djeca i adolescenti u crkvi bili prisutni i svojim tijelom.

6. SLAVLJENJE POTVRDE KAO PERFORMANS

Evangelizacija je naviještanje Isusove smrti i uskrsnuća, provedeno uz sudjelovanje Duha Svetoga. Prema tome, to nije ni »propovijed«, a ni razgovor o nekom događaju. Ona ide u susret osobama (djeci i adolescentima), dotiče ih i odnosi se na njih, obraća im se i uvjerava ih (koliko je to moguće ljudskom djelovanju uz sudjelovanje Duha Svetoga) ako postaje događaj koji slavi život. Ne smije se zabora-

viti da je u izvornom iskustvu Crkve, na dan Pedesetnice, Duh veoma učinkovito djelovao unutar kulturalnog događaja.

Katekizam uči da je potvrda sakrament koji u dušu utiskuje neizbrisiv duhovni pečat: znamen. On je znak da je Isus Krist u kršćanina utisnuo pečat svoga Duha, ispunivši ga snagom odozgora kako bi bio njegov svjedok te javno ispovijedao vjeru po službenoj dužnosti (usp. *Katekizam Katoličke crkve* 1304-1305).

Slavljenje sakramenta potvrde trebalo bi biti ne samo vrhunac razdoblja katehetske pripreme (»učenja« istina vjere) nego i istinski proces »uvođenja« prema svom izvornom značenju, a ne u smislu društvenog slavljenja određene dobi pa ni, općenito govoreći, »uvođenja« u vjeru.

Sgledišta kulturalne antropologije, »uvođenje« je ulazak osobe u novo stanje, pomoću nadvladavanja kušnji i slavljenja obreda. Učenje je čimbenik koji postoji, ali nije pretežno važan: u uvođenju nije toliko važno ono što se nauči, nego ono što se postaje.

Antropologija je opisala i etape uvođenja: osoba se odvaja od prethodnog stanja (*razlikovanje, odvajanje*), dobiva nov identitet pomoću kušnji i zadataka u prisutnosti javnosti, iz anonimnosti prelazi u skupinu »iniciranih« (sportaši, »pobjednici«, »glasoviti« itd.).

Kršćanska inicijacija je, naprotiv, u potpunosti unutarnja i »duhovna«. Potvrđena je riječima, izražena simboličkim gestama, ali nepriznata u činima.

Sakramenti su međutim ipak namijenjeni životu, oni su djelotvorni znakovi milosti. U sakramentu potvrde *razlikovanje* se dobro označava otvorenosću kojom kandidat izjavljuje da je za Isusa Krista, što je podržano darom *mudrosti i razuma*, a izražava se u »odričem se, vjerujem« u osobnoj obnovi krsnih zavjeta. »*Odvajanje*«

se sastoji u izjavi o vlastitom identitetu učenika koji su vjerni Gospodinu. Pomoću dara *savjeta* i *znanja*, vjernik mu želi iskazati svjedočanstvo u vlastitom životnom okruženju pokazujući valjanost kršćanske »razlike«. Polaganje ruku je obred koji povjerava određeno poslanje, određeni nalog. »*Odvajanje*« se sastoji u nadvladavanju neke kušnje. Potpomognut darom *jakosti*, kandidat dokazuje (npr. na način na koji se pripratio na veliki događaj) da je sposoban za dosljedan i hrabar životni odabir (u odnosu na okruženje u kojemu živi). Kušnja je potvrđena vrhunskim činom slavljenja, pomazanjem krizmom. Utisnuti pečat odgovara prema tome jasnom i konkretnom zalaganju i nije neki oblik govora pa ni emocionalno ni virtualno iskustvo. *Integracija* je konkretno i aktivno uključivanje u kršćansku zajednicu s priznatim ulogama i zadacima. *Pobožnost* i *strah Božji* osposobljavaju za prihvaćanje znakova milosti i za prakticiranje vrednota i ideala izazvanih prijanjanjem uz vjeru. Pozdrav mira biskupa predslavitelja izriče divljenje sveukupne zajednice i želju za punim prihvaćanjem odgovornosti.

Sakrament je djelotvoran znak milosti ako ustanovljuje razliku između onoga prije i onoga poslije, te ako se ta razlika vidi: nakon potvrde svaki mladi čovjek ima svoje poslanje i zaduženje u zajednici. Pomoćni animator ili pratilac katehete postaje nakon potvrde, a ne prije; zajednica jednoj skupini povjerava službu solidarnosti poslije, a ne prije; pojedinac obavlja liturgijsku službu poslije, a ne prije.

Očaravajući dar vjere zahvaća i potiče adolescenta polazeći od njegova najistaknutijeg zahtjeva, od njegove potrebe »*da se zabavi*« (što ne treba shvatiti u banalnom smislu). Izbor kršćanske »razlike« nije ugašeni život, život bez emocija i zanosa. Naprotiv, »triježno pijanstvo« u Duhu (usp.

Dj 2,13) zasigurno nije iskustvo koje manje motivira (iako je kvalitativno suprotno) od mladenačke »opijenosti« (izraz kojim odrasli često opisuju pretjeranu želju mladih za zabavom). Uživanje i radovanje u životu za zrela kršćanina predstavljaju dar koji nije tražen, nego je unutarnje stanje koje teži prema tome da bude nešto postojano i trajno. Radovanje zajedništvu odlika je vjernika (Fil 4,8). Ispunjenost Duhom Svetim potiče učenike na kršćansko djelovanje obilježeno radošću, oduševljenjem, entuzijazmom (koje, etimološki gledano, znači upravo »dah Božji«, Duh Božji). Izričaji kao što su oduševljenje, radost, blaženstvo javljaju se tijekom sveukupnoga govora o spasenju. Jedno od djela milosrđa jest i tješnje žalosnih. U Bibliji ne postoje predrasude u pogledu želja i radosti svakodnevnog života. Ne prezire se materijalni svijet. Naprotiv, u Starome zavjetu Božje obećanje prati obilje dobara. Grijeh je želja koja sebi ne zna postaviti granice i koja prezire Boga i bližnjega. Zdrava i komunikativna zabava kršćanskih adolescenata (i »krizmanika«) je kamen kušnje ljepote vjere koju su mladi prihvatili. Dar Duha Svetoga ne zaustavlja se ovdje, štoviše – uopće se ne zaustavlja. On pokreće osobe, potiče skupine i okolnosti na beskrajni razvoj. Onaj tko prihvaća Duha Svetoga, postaje graditelj nade i aktivno se uključuje u Crkvu i u društvu, u neograničeno mnoštvo oblika, službi i događaja.

Pastoral sakramenta potvrde pomaže adolescentima da postanu svjesni sebe i da steknu pouzdanje u vlastite snage i mogućnosti čak i u vrijeme umanjene nade i planova, te osposobljava zajednicu da prihvati novine što se javljaju u razvoju društva, počevši od života i oduševljenja njezinih vlastitih mladih članova. Postupak odraslih (roditelja, kateheta, odgajatelja)

ne može biti izravan: oni mogu samo olakšati, dopustiti, promicati. Vjera je nešto osobno. Prijelaz je moguć samo aktivnim sudionicima.

Međutim, u uvođenju u kršćanski život odrasli su neophodno potrebni: bez njihova jasno izraženog sudjelovanja, pristanka i divljenja ne događa se ništa konkretno. U adolescenciji roditelji vide ostvarivanje nove dimenzije svoje odgovajateljske uloge u kući (koja svejedno uvijek ostaje bitna). Oni međutim mogu dobiti novu, dotada nepoznatu važnost u očima djece: *javno prisustvo* kao odrasli kršćani, kao svjesni i aktivni građani. Roditeljstvo se ne sastoji toliko u tome da se svijetu podare djeca, nego ponajprije u tome da se roditelji zdušno potrudu da stvore prostor za nove naraštaje, da ih prihvate kao čuvare osobnog i izvornog zvanja. Obredi početka u društvu su najdelotvorniji potporanj koji je kultura ikada iznašla za olakšavanje prijelaza; u Crkvi je kršćanska zajednica životno okruženje u kojemu prijanjanje uz vjeru nalazi trajan oslonac.

Odsutnost (društvenih i religioznih) obreda je okrutna činjenica jer mladoga čovjeka prepušta njegovoj sudbini. Događaj slavljenja sakramenta potvrde jest (može biti) za cijelu župu temeljna etapa za oživljavanje nade zajednice i društva. Društvo se oduvijek obnavljalo neophodnim doprinosom mladih. Crkva se oduvijek pomlađivala poticajima i stvaralaštvom novih naraštaja.

Budući da je Duh Sveti dar (a ne strateški rezultat), bitno mjesto na kojemu se nada hrani i podržava jest aktivno, posebice ono nedjeljno, liturgijsko slavlje u kojemu se sudjeluje.

Kako bi se odoljelo prevlasti tržišta (što predstavlja istinski problem u izopačenju adolescencije), za etičko usmjeravanje životnih odabira, za učvršćivanje veza i su-

protstavljanje današnjem indiferentnom individualizmu, za rekonstruiranje odgojne zadaće, nedostatni su ideologije i moralni pozivi. Potrebni su obredi, obredi vjere.

Kriza razdoblja koje slijedi nakon primanja sakramenta potvrde je u gubitku nade i odgojnog zanosa zanimjelih kršćanskih zajednica koje su nemoćne i zaplašene pred svijetom koji je poremetio prastare sigurnosti. Napuštanje se ukorjenjuje u izdvojenosti obitelji i u siromaštvu dijaloga među naraštajima.

Evangelje se raširilo po svijetu pomoću snage djela, tj. pomoću svjedočenja kakvoće života: stil prvotne kršćanske zajednice privlačio je pozornost i naklonost ljudi.

U adolescentskom sudjelovanju i zabavi postoji veliki san: predstavljati se kao osoba, biti priznat kao netko jedinstven, otkriti svoj poziv a ne samo ulogu koju treba izvoditi (kao student, sportaš, član skupine...), naći mjesto u društvu i u Crkvi, a ne samo obiteljski identitet.

U uspješnoj evangelizaciji poruka postaje djelovanje, evangelje postaje kultura u zajedničarskom događaju u kojemu se svatko osjeća »domorocem« u jeziku i kulturi drugoga, kao na dan Pedesetnice. U performansu se nadilazi raskid između evangelja i kulture, između vjere i života, između istine i istinitosti, između autentičnosti i ritualizma.

Neophodno jamstvo za uspjeh performansa je sposobnost postavljanja adolescenta na primjerenu valnu dužinu, komuniciranje s njihovom tjelesnošću, prihvaćanje njihova života i njihove povijesti, uočavanje njihova traženja religioznosti izvan unaprijed određenih shema kako bi ih se usmjerilo u susret evangelju.

Prema tome, istina je: ono što je lijepo, događa se poslije, ali samo ako je već otprije postojalo.

7. TREZVENA OPIJENOST DUHOM

U sadašnjem povijesnom trenutku mladi su posebice osjetljivi na predstavljanje evanđelja kao očitovanja ljepote. Kazalište i poezija, glazbena produkcija i ples, slika i multimedijalnost su kreativni izričaji koji, oslobađajući osobe od materijalnosti površnog konzumerizma, služe za objavljivanje Ljubavi. Događaj koji evangelizira jest onaj koji ne traži (štoviše, izbjegava) glasovitost slike i pojedinačno nagrađivanje, nego u umjetničkoj kompetentnosti i u vjernosti evanđelju teži prema srcu osobe u susretu koji obuhvaća i riječ, ali komunicira prvenstveno pomoću estetskog i emocionalnog govora. To je pristup koji proizlazi iz katehetskog mentaliteta kad on teži poistovjećivanju vjere s govorima o vjeri, a cilj mu je pratiti osobe kako bi osobno i životno susrele Isusa uskrsnuloga i živoga.

Poslanje među mladima je dakle ujedno i pitanje stila. Profil, kakvoća i sklad oblika nisu nešto drugotno. Bilo bi suprotno naravi znaka kad bi djelo evangelizacije sadržavalo samo govore i ideje, kretnje i djelovanja, kad se ne bi njegovao oblik. Oratorij se ne sastoji samo od igara i slavlja, sastanaka u skupini i okupljanja u crkvi, nego je ponajprije skup uspješnih međusobnih odnosa, pri čemu je svaka osoba prihvaćena onakva kakva jest. Svakomu se upućuje specifičan prijedlog, svakoga se prati do osobnoga susreta s Uskrsnim. Evanđelje je iskustvo koje se »zarazno«¹ priopćava pomoću kakvoće života koji je preoblikovan stvarnim susretom.

Duh je snaga *razuma*, počelo *mudrosti*: snaga kršćanskog nadahnuća ne podudara se s osrednjošću i banalnošću, nego traži ambiciju i ponositost točnosti, dobro učinjena posla, razlučivanja, traži oštrinu misli i riječi, racionalnost i kritički duh, vrednote na koje su adolescenti osjetljivi i onda

kad se čini da je riječ o nečemu suprotnome. Nije sve ono što se predstavlja kao religiozno ujedno i istinsko, a sve ono što se predstavlja kao duhovno nije ujedno i kršćansko. Svjedočanstvo mladih kršćana je velikodušnost (očaravajući oblik kršćanskog junaštva), koja je izravna suprotnost vulgarnosti i plitkosti lažnih prekoračenja: veličina duše koja oko čini čistim i sjajnim i osposobljava ga da razlučuje ono što vrijedi i da u svemu lijepom vidi trag milosti koja oslobađa i spašava. Treba prihvatiti ideju o dugotrajnoj formaciji pastoralnih djelatnika, o brižnom i usklađenom savjetovanju sa stručnjacima za javno priopćavanje, o promicanju sklonosti ka shvaćanju duhovne kakvoće osobâ i stvari. Za sve su to zasigurno potrebna i materijalna ulaganja, velika umjetnička kreativnost, kao i kompetencije i sposobnost animiranja mladih.

Normalni i najdjelotvorniji oblik naviještanja evanđelja je osobno komuniciranje, obrazlaganje motiva vlastite nade u susretu i dijalogu, pripovijedanje osobnog iskustva koje je promijenilo vlastiti život, svjedočenja o hodu vjere koji se nastavlja. Vrijeme koje je posvećeno osobnom susretu važnije je od bilo koje druge aktivnosti. Za osobno svjedočenje potrebno je međutim posebno okruženje koje pomaže postavljanju pitanja, potiče zanimanje, stvara zajedništvo.

Prema tome, ne može se govoriti o evanđelju bez stvaranja simbola i obreda. Nemoguće je mlade učiniti sudionicima bez divnih doživljaja poput onih koje im zabavljačka industrija nudi u slobodno vrijeme. Nemoguće je uključiti adolescente bez snažnih emocionalnih estetskih performansa, poput onih koje proizvode mediji, u koje su mladi uronjeni i koji oblikuju njihovu osjećajnost. Riječi vjere, kad se tekstovi izriču kretnjama i gibanjem ti-

jela, pri čemu emocionalna unutarnjost sudjeluje sažimljući vrijeme na sebi svojstven način i preoblikujući prostor, tako postaju *performans*. Drugim riječima, postaju sposobne oblikovati prostor i stvarati novo poimanje stvarnosti. Riječi izriču ono bitno, odmjerene su, ne samo da kazuju nego i izvršuju ono što tvrde.

Taj novi način katehetske poduke, koji je potpuno neuobičajen i u praksi i u načinu razmišljanja, zahtijeva veliko angažiranje energije, kompetencija i stručnosti.

Pa ipak, nije riječ o nečemu nemogućem, dostatno je to htjeti i organizirati. Trgovci zabavom to vrlo uspješno rade svake subotnje večeri i nedjeljnog poslijepodneva (uz golemu zaradu). Oni to rade radi mnogo manje »plemenitih« razloga (radi zarade) od onih koji su poticaj pastoralnog djelovanja.

Neuspjeh sakramenta potvrde kao djelotvornog uvođenja u kršćanstvo ukazuje na granicu koju valja prijeći. To zalaganje svakako nadilazi konkretne mogućnosti današnje župe. Kriza nakon primanja sakramenta potvrde ogledalo je krize župe, koja i dalje ostaje bitan organizam pastora-la, ali u kozmopolitskom i medijatičkom društvu očituje i svoju nepotpunost. Značajno je da obred podjeljivanja sakramenta potvrde redovito ne vrši župnik nego biskup (ili njegov izaslanik). Jedino višestruka suradnja (biskupijskih službi, pastoralnih podružnica, crkvenih pokreta itd.) može omogućiti znatno uključivanje resursa i kreativnosti koje sakrament potvrde zahtijeva i s pravom zaslužuje.

Budemo li se zadovoljavali nečim manjim, nećemo moći izdržati sučeljavanje s ponudama iskusne i pobjedničke zabavne industrije koja svoj uspjeh, paradoksalno, temelji na oponašanju i izokretanju kršćanskih religioznih obreda, prema kojima se vjernici ponekad loše odnose.

8. ZAKLJUČAK

Ako su iznesene primjedbe utemeljene, može se ustvrditi da (na početku spomenuti) razlozi koji se obično navode kako bi se opravdalo zanemarivanje vjerskih obreda nakon primanja sakramenta potvrde nisu usredotočeni na ono bitno.

Zanemarivanje (napuštanje) nije nužno potvrda neuspjeha prethodne kateheze. Ni dobar tijek katehetske poduke, niti učestalost pohađanja nedjeljnog zajedničkog okupljanja ne štite od opasnosti adolescent-skog prijelaza u kojemu vjeru valja iznova oblikovati kao slobodan, svjestan i osoban odabir. Preadolescencija zahtijeva obrede uvođenja ako se ne želi da vrijeme nakon nje ne bude (kao danas) vrijeme »beskonačne adolescencije«. Taj uvjet tiče se sakramenta samo stoga što se odlučilo da njegovo podjeljivanje bude istovjetno s adolescentskim prijelazom. Naravno, ništa ne nameće taj izbor, koji međutim može imati svoja pastoralna opravdanja. U tom slučaju projekt kateheze postaje dvostruko zahtjevan. Pokazatelji na koje sam upozorio trebali bi ujedno biti i poticaj u tom smjeru.

Kriza sakramenta potvrde nije doslovno loš završetak uvođenja u kršćanstvo, ukoliko ga naime promatramo u njegovu točno određenom smislu, jer ga pastoral obično tako ne shvaća. U vremenu koje je obilježeno dvama suprotnim ali istoznačnim pojavama, sekularizacijom i uspjehom intimističke pobožnosti, nužno je korjenito premisliti tijek uvođenja u vjeru. Novonastale društvene prilike možda nude više mogućnosti negoli zapreka, ali same župe nemaju dovoljno odgovarajućih sposobnosti (i, nadasve, ljudske revnosti i volje za čitanjem znakova vremena) kako bi se sučelile s tim izazovom.

Za vjeru nezainteresirani roditelji, koji su se pritajili, jesu činjenica, ali to u raz-

doblju adolescencije nije značajan problem. U adolescenciji vjera djece više ne može biti obiteljska vjera, nego postaje osobno nasljedovanje Krista. Može se međutim reći suprotno: kada djeca i adolescenti istinski nešto vole, oni »prisile« svoje roditelje da se za to zainteresiraju, da ih prate, da dođu, »prisiljavaju« ih da sudjeluju (kao što se događa kad je riječ o sportskim aktivnostima i o raznim hobijima). Roditelji ne dolaze zato što djeca nisu zainteresirana.

Napokon, nedostatak nije u pretjeranoj povezanosti kateheze sa sakramentima (ili ako već jest, onda je riječ o njihovom slabom međuodnosu), nego u načinu na koji se slave sakramenti, bilo što se tiče vjere koja se zahtijeva, bilo što se tiče obreda, koji su često zanemareni ili nedjelotvorni. Kateheza doživljava svoju potpunost i ostvaruje se jedino u sakramentima. Sakramenti, ukoliko su »djelotvorni znakovi milosti«, zahtijevaju, što se tiče ljudske suradnje s Božjim djelovanjem, da budu performativni znakovi.

Zaključak treba otvoriti put prema nadi. Stoga valja naglasiti kako djeca i mladi posvuda gdje ih se ozbiljno prihvaća, znaju zadiviti odrasle. Onaj tko i dalje ulaže određenu energiju, misao i kreativnost u rad s mladima, onaj tko ih ustrajno susreće i pohađa te s blagonaklonošću gleda na njihov svijet, može govoriti o iznenađujućim plodovima i o neočekivanim rezultatima. U pojedinim oblicima služenja tijekom dječjega ljeta, kao pomoćni animatori ili katehete, u animiranju ili u volontiraju, mladi razvijaju svoju osjetljivost i sposobnosti. Ne odbijaju molitvu, ali se lako dosađuju.

To je zapravo problem odraslih. Za njegovo je rješavanje potrebno dodatno povjerenje i polet.²

² O temama i pitanjima koje sam ovdje ukratko izložio, opširnije sam pisao u raznim radovima. Usp. npr. D. CRAVERO, *Corpi allo specchio*, Dehoniane, Bologna, 2006; ISTI, *Ragazzi che ce la fanno*, Effatà, Cantalupa, 2006. ISTI, *Una speranza per i genitori*, Effatà, Cantalupa, 2007.